

OLD TESTAMENT TEXTS IN THE NEW TESTAMENT MATTHEW, CHAPTER 1,2

MATOUŠ 1

- ¹⁸Narození Ježíše Krista se událo takto: Jeho matka Maria byla zasnoubena Josefovi, ale dříve než se sešli, shledalo se, že počala z Ducha svatého.
- ¹⁹Její muž Josef byl spravedlivý a nechtěl ji vystavit hanbě; proto se rozhodl propustit ji potají.
- ²⁰Ale když pojal ten úmysl, hle, anděl Páně se mu zjevil ve snu a řekl: „Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, svou manželku; neboť co v ní bylo počato, je z Ducha svatého.
- ²¹Porodí syna a dáš mu jméno Ježíš; neboť on vysvobodí svůj lid z jeho hříchů.“
- ²²To všechno se stalo, aby se splnilo, co řekl Hospodin ústy proroka:
- ²³**„Hle, panna počne a porodí syna a dají mu jméno Immanuel,‘ to jest přeloženo ‚Bůh s námi‘.**
- ²⁴Když se Josef probudil ze spánku, učinil, jak mu přikázal anděl Hospodinův, a přijal svou manželku k sobě.
- ²⁵Ale nežili spolu, dokud neporodila syna; a dal mu jméno Ježíš.

Izaiáš 7,8-10

- ¹⁰Hospodin promluvil znovu k Achazovi:
- ¹¹„Vyžádej si znamení od Hospodina, svého Boha, buď dole z hlubin nebo nahoře z výšin.“
- ¹²Achaz odpověděl: „Nechci žádat a nebudu pokoušet Hospodina.“
- ¹³I řekl *Izajáš* : „Slyšte, dome Davidův! Což je vám málo zkoušet trpělivost lidí, že chcete zkoušet i trpělivost mého Boha?
- ¹⁴Proto vám dá znamení sám Panovník: **Hle, dívka počne a porodí syna a dá mu jméno Immanuel (to je S námi Bůh) .**
- ¹⁵Bude jíst smetanu a med, aby dovedl zavrhnout zlé a volit dobré.
- ¹⁶Ještě než bude chlapec umět zavrhnout zlé a volit dobré, bude opuštěna země, z jejíchž obou králů máš hrůzu.
- ¹⁷Na tebe, na tvůj lid a na dům tvého otce Hospodin v těch dnech, jakých nebylo ode dne, kdy Efrajim odpadl od Judy, přivede asyrského krále.“

MATOUŠ 2

- ¹Když se narodil Ježíš v judském Betlémě za dnů krále Heroda, hle, mudrci od východu se objevili v Jeruzalémě a ptali se:
- ²„Kde je ten právě narozený král Židů? Viděli jsme na východě jeho hvězdu a přišli jsme se mu poklonit.“
- ³Když to uslyšel Herodes, znepokojil se a s ním celý Jeruzalém;
- ⁴svolal proto všechny velekněze a zákoníky lidu a vyptával se jich, kde se má Mesiáš narodit.
- ⁵Oni mu odpověděli: „V judském Betlémě; neboť tak je psáno u proroka:
- ⁶**„A ty, Betléme, v zemi judské, zdaleka nejsi nejmenší mezi knížaty judskými, neboť z tebe vyjde vévoda, který bude pastýřem mého lidu, Izraele.““**
- ⁷Tehdy Herodes tajně povolal mudrce a podrobně se jich vyptal na čas, kdy se hvězda ukázala. Potom je poslal do Betléma a řekl:
- ⁸„Jděte a pátrejte důkladně po tom dítěti; a jakmile je naleznete, oznamte mi, abych se mu i já šel poklonit.“
- ⁹Oni krále vyslechli a dali se na cestu. A hle, hvězda, kterou viděli na východě, šla před nimi, až se zastavila nad místem, kde bylo to dítě.
- ¹⁰Když spatřili hvězdu, zaradovali se velikou radostí.
- ¹¹Vešli do domu a uviděli dítě s Marií, jeho matkou; padli na zem, klaněli se mu a obětovali mu přinesené dary – zlato, kadidlo a myrhu.
- ¹²Potom, na pokyn ve snu, aby se nevraceli k Herodovi, jinudy odcestovali do své země.
- ¹³Když odešli, hle, anděl Hospodinův se ukázal Josefovi ve snu a řekl: „Vstaň, vezmi dítě i jeho matku, uprchni do Egypta a buď tam, dokud ti neřeknu; neboť Herodes bude hledat dítě, aby je zahubil.“
- ¹⁴On tedy vstal, vzal v noci dítě i jeho matku, odešel do Egypta

Micheáš 5, 1-4

- ¹**A ty, Betléme efratský, ačkoli jsi nejmenší mezi judskými rody, z tebe mi vzejde ten, jenž bude vládcem v Izraeli, jehož původ je odpradáвна, ode dnů věčných.**
- ²I když je *Hospodin* vydá v *plen* do chvíle, než rodička porodí, zbytek jeho bratří se vrátí zpět k synům Izraele.
- ³I postaví se a bude *je* pást v Hospodinově moci, ve vyvýšeném jménu Hospodina, svého Boha, a budou bydlet *bezpečně*; jeho velikost bude nyní sahat až do dálav země.
- ⁴A on sám bude pokoj. Až vtrhne Ašúr do naší země, až bude šlapat po našich palácích, postavíme proti němu sedm pastýřů, osm vojevůdců lidu.

□ ¹⁵a byl tam až do smrti Herodovy. Tak se splnilo, co řekl Pán ústy proroka: **„Z Egypta jsem povolal svého syna.“**

□ ¹⁶Když Herodes poznal, že ho mudrci oklamali, rozlítil se a dal povraždit všechny chlapce v Betlémě a v celém okolí ve stáří do dvou let, podle času, který vyzvěděl od mudrců.

□ ¹⁷Tehdy se splnilo, co je řečeno ústy proroka Jeremiáše:

□ ¹⁸**„Hlas v Ráma je slyšet, pláč a veliký nářek; Ráchel oplakává své děti a nedá se utěšit, protože jich není.“**

□ ¹⁹Ale když Herodes umřel, hle, anděl Hospodinův se ukázal ve snu Josefovi v Egyptě

□ ²⁰a řekl: „Vstaň, vezmi dítě i jeho matku a jdi do země izraelské; neboť již zemřeli ti, kteří ukládali dítěti o život.“

□ ²¹On tedy vstal, vzal dítě i jeho matku a vrátil se do izraelské země.

□ ²²Když však uslyšel, že Archelaos kraluje v Judsku po svém otci Herodovi, bál se tam jít; ale na pokyn ve snu se obrátil do končin galilejských

□ ²³a **usadil se v městě zvaném Nazaret – aby se splnilo, co je řečeno ústy proroků, že bude nazván Nazaretský.**

Ozeáš 11,1-5

□ ¹Když byl Izrael mládenečkem, zamiloval jsem si ho, **zavolal jsem svého syna z Egypta.**

□ ²*Proroci* je volali, oni se však od nich odvraceli, obětovali baalům, pálili kadidlo tesaným modlám.

□ ³Ačkoli jsem sám naučil Efrajima chodit, on na své rámě bral *modly* . Nepoznali, že já jsem je uzdravoval. –

□ ⁴Provázky lidskými jsem je táhl, provazy milování, byl jsem jako ti, kdo jim nadlehčují jho, když jsem se k němu nakláněl *a* krmil *jej* .

□ ⁵Nevrátí se do egyptské země, ale jeho králem bude Ašúr, neboť odmítli vrátit se *ke mně* .

Jeremjáš 31,15-17

□ Toto praví Hospodin: **„V Rámě je slyšet hlasité bědování, přehořký pláč. Ráchel oplakává své syny, odmítá útěchu, protože její synové už nejsou.“**

□ ¹⁶Toto praví Hospodin: „Přestaň hlasitě plakat a ronit slzy, vždyť tu je mzda za to, co jsi vykonala, je výrok Hospodinův, však oni se vrátí z nepřátelské země.

□ ¹⁷Je naděje pro tvé potomstvo, je výrok Hospodinův. Synové se vrátí na své území.

§ 12. Schéma zaslíbení – naplnění

Rozhlédli jsme se po stanovisku dosavadních badatelů a nyní se pokusíme utřídit hlavní přístupy. Od počátku a nejčastěji se objevuje přístup, který se řídí schématem: Starý zákon je zaslíbení. Nový zákon je naplnění.

Je to pojetí v základu dobře biblické. Pokud se ho užívá obezřetně a s mírou, neznásilňuje se v něm ani Starý zákon Novým, ani Nový Starým. Všichni bedliví čtenáři Starého zákona, kteří nezůstávají na povrchu, rozpoznávají, že Starý zákon je plný zaslíbení, která jej přesahují a ukazují nad něj dál a výš. To věděli už staří vykladači a znovu to v našem století zdůraznil zvláště Wilhelm Vischer a Gerhard von Rad, jak už o tom byla zmínka v předchozí kapitole.

Hlavními vyhlašovateli zaslíbení jsou proroci. Vědí o hříchu Božího lidu, připomínají, že Izrael selhal ve svém poslání být svědkem Hospodinovým. Je třeba, aby Bůh sám znovu zasáhl, Izraele očistil, provedl soudem, a tak jej obnovil i znovu uzpůsobil k chystaným úkolům. Ba víc – tak mu konečně daroval to, co sám pro něho uchystal. Bůh přijde, skloní se, sestoupí, prolomí vazby hříchu a vyvede si svůj lid do nové svobody, do pokoje a radosti nového věku.

kračovat všeska semavom

Nový zákon je naději rostoucí ze zaslíbení celý prodchnut a vidí ji uskutečněnu v příchodu a díle Ježíše Krista. Zmínili jsme se už o tom, jak často se v evangeliích opakují slova „Toto pak všecko se stalo, aby se naplnilo slovo Písma“ nebo nějak podobně. A jak často se i apoštolové ve svých listech opírají právě o Starý zákon jako o jedinečnou autoritu, jako o projev autority Boží, které se nic nerovná ani v literatuře, ani v dějinách, ani v lidském nitru.

Právě odtud však, z oněch novozákonních odkazů na Starý zákon roste i problematika tohoto postupu. Starý zákon vykládali křesťané často už jen jako zaslíbení, ztrácel svou samostatnost a stával se pouhou předehrou Nového zákona. Jako by jej křesťané židům ukradli. Ukázaly to celé církevní dějiny. Hlavní problém byl, že se nespokojili s tím, že jejich pohled na Starý zákon je pohledem víry, nestačilo jim to, co stačilo Radovi, že Starý zákon ukazuje před sebe dál, či Daňkovi, že tihne ke Kristu. Naopak, pokoušeli se jeho jednotlivé výpovědi spojit se zcela určitými místy Nového zákona tak, že přitom Starý zákon nejednou přetvářeli po svém a vkládali do těch citovaných míst obsah, který původně neměla. O tom jsme už ostatně hovořili v § 9.

Rozhodující tedy je, jak toto schéma ‚zaslíbení – naplnění‘ chápeme, jak ho užíváme. Pakliže Starému zákonu rozumíme jako jedinému velikému zaslíbení, že Bůh ještě zasáhne a dokoná své dílo, pak je to pohled víry, který sice mnozí odmítají, ale který má vzdor tomu velikou přednost: je to pohled ucelený, konzistentní, logický, protože pak nemusíme provádět ve Starém zákoně výběr vhodných míst a nemusíme ke Kristu vztahovat i taková starozákonní místa, jejichž obsah je – přinejmenším – exegeticky sporný. Jestliže se však vydáme po jednotlivých místech Starého zákona a pokoušíme se z nich vyvodit ucelený obraz Ježíše, jeho osoby i jeho příběhu, změní se nám christologie pod rukama v jakousi problematickou ‚ježíšologii‘. U té se podrobněji zastavíme v § 16.

§ 14. Typologie

Slovo souvisí s řeckým slovesem *typto* = bít, tlouci, udeřit. Od toho je odvozeno podstatné jméno *typos*, které znamená původně úder a pak i to, co úderem vzniká, tedy rána, stopa, otisk a nakonec i obrys, vzor, model. Novodobé běžné slovo model velmi dobře vystihuje, oč jde. Podle typologie máme ve Starém zákoně typy čili modely Krista. Typologická metoda je tedy podstatně obezřetnější než alegorická, podle níž např. pisatel starozákonní perikopy o velikonočním beránku či trpícím služebníku měl na mysli už Krista, jen se vyjádřil obrazně, jinotajně. Podle typologického přístupu na Krista sám ještě nemyslí; obětovaný beránek či trpící služebník jsou typy, modely, na nichž se Ježíš orientoval a na něž navázal. Zatímco alegorická metoda vnášela Nový zákon do Starého, chce typologická vycházet ze Starého a ve světle svědectví Nového zákona rozeznat, nač ze Starého zákona navazuje sám Nový zákon, Ježíš i apoštolové.

Myšlenku předlohy, vzoru, typu, lze najít už ve Starém zákoně, byť jen na několika místech. Nejzřetelněji když se líčí, že Mojžíš má dát postavit stánek úmluvy či přesněji stan setkávání s Bohem. Nemá při tom postupovat podle svého, ale má se přidržet modelu, který mu ukázal Hospodin na hoře (Ex 25,9.40).²

V pozadí je zřejmě myšlenka, která byla ve starém Orientu dosti rozšířena, že pozemský chrám je zpodobnění, antityp nebeského chrámu, zahrada u chrámu je pak zpodobněním, antitypem ráje atd. To nebeské je ovšem vždycky dokonalejší nežli to zemské, které jen napodobuje

svůj nebeský pravzor, prototyp. My bychom dnes řekli, že v nebi je prototyp, na zemi jeho napodobenina či model.

Odtud už není daleko ke starému pravidlu obdoby „jako v nebi, tak i na zemi“, „jak nahoře, tak dole“. Města, země, řeky i hory mají své nebeské pravzory. To byl základ babylonského věštění, zvláště astrologie.³ Nejvýraznějším projevem takového myšlení je Platonovo učení o nebeských ideách, které se zrcadlí v předmětech našeho hmotného světa. Takováto prostorová typologie by nás však přes novoplatonismus přivedla určitě až do gnóze a k nazírání nebeských věcí skrze zemské.

3. Alegorie a typologie

Kristus a Písmo se proto navzájem potvrzují a ověřují. Kristus je Pánem proroctví a proroci mluví o něm. Zákon v sobě nese „všechny podobnosti“²²¹. Sám Kristus prohlašuje, že naplnil všechno (srv. *Lk* 22,37; *Jan* 13,18; 15,15; 17,12; 19,28) a zatímco se vyjadřuje způsobem příznačným pro apokalypsu (srv. *Dan* 2,28 /Septuaginta/), dává svůj souhlas k tomu, že „musí“ trpět, tak jak to vyčetl v Písmech. Proroctví má přivést k naplnění, ale naplnění uděluje plnost tomu, co jej zvěstovalo.

Tak se rodí zvláštní druh četby, která se soustředí na soulad, mezi tím, co otcové²²² označují jako *typ*, obraz, a naplněním

starobylých předobrazů v tom, čemu říkají *antityp*: Adam je protějškem (τύπος) Krista (srv. *Řím* 5,14) a křest je antitypem (ἀντίτυπος) potopy (srv. *1Petr* 3,21). Jedná se o podobenství, které zakládá spojitost mezi dvěma událostmi či osobami, z nichž první znamená nejen sebe samotnou, ale též druhou tím, že dává tušit její budoucí naplnění, druhá pak v sobě zahrnuje a naplňuje první, a to tak, že uděluje plnost významu, jež dopadá také na první událost nebo osobu:²²³ Mojžíš, jenž zdvihá své ruce v bitvě proti Amálekovi a vítězí, je předobrazem kříže; velikonoční beránek je předobrazem nového Beránka a nových Velikonoc; Jonáš je protějškem Krista, poněvadž mimořádné události jeho života zrcadlí to, co vytrpěl Kristus, atd. Mojžíš, beránek, Jonáš nejsou záminkou pro příchod Krista. Všichni mají svou vlastní celistvost. Texty, které o nich hovoří, jsou nezávislé, a přesto zaznívají společně, a to, co přichází později, naplňuje a dává nově povstat tomu, co je starší. Tento druh propůjčování významů je neohraničený: archa není předobrazem křtu sama o sobě, nýbrž v celkové souvislosti svého úkolu, jímž je uskutečnit událost spásy.

Celý Starý zákon je předobrazem Nového, protože Kristus přebývá v jeho postavách a událostech jako proud života, jako energie, která uvádí do pohybu, a to až do svého zjevení, které ji spojuje s počátkem, s původem světa.

Vztah mezi Kristem a Starým zákonem není vnějškový. Podle otců je Kristus obsažen ve svém díle a je to on, kdo koná ve Starém zákoně, když propůjčuje své rysy Ábelovi, když obětuje

beránka, jenž je jeho předobrazem, když sytí lid na poušti manou... Všechny úseky dějin spásy se zcela sjednocují v Kristu, a to jak pokud jde o čas, tak o místo: existuje zahrada počátku a zahrada hrobu; měsíc nisan, v němž se obětoval beránek staré smlouvy a během něhož se dokonala oběť Kristova; existuje Abraháмова hora Moria, která je podle *2Kron* 3,1 místem chrámu, a nový chrám Kristova těla. A když pak přichází pravda – Kristus, plnost toho, co bylo předobrazeno –, není předobraz zničen, ale je pravdou navštíven a naplněn. Tak se odhaluje, že Kristus byl první, že stál na počátku předobrazu, který se ukazuje v naplnění.

Ještě jedné věci je dobré si všimnout. Často se tato četba připisuje antiošským otcům, kteří údajně osvobodili exegezi od alegorizujícího výkladu Origenova, v němž se alegorie stala záminkou k tomu, aby se tvrdilo něco jiného.²³¹ Ve 20. století se na ni odkazovalo s použitím moderního výrazu *typologie* a jejím kvalifikovaným znakem se stala *historičnost*. Tak se mělo najít ospravedlnění pro typologii dnes, od okamžiku, kdy se alegorie stala nepřípustnou kvůli nehistorickému symbolismu, jež představovala.²³² Při pozornějším pohledu však takové rozlišení už dnes neobstojí, jelikož antiochijští se nelišili od alexandrijských, pokud jde o historickou citlivost, která se zrodila v moderní době.

Pro otce, ať již byli jakéhokoliv ražení, nespočívala významnost biblického textu v tom, že by to, co vypráví, byla skutečnost jakožto historický fakt,²³³ nýbrž v tom, že to bylo *pravdivé*,

tedy vyjadřovalo pravdu. Tím je obtížné dělat rozdíl mezi typologií a alegorií, neboť jedna snadno přechází do druhé.

A skutečně, díváme-li se na texty, může být slovo τύπος použito pro jakékoliv schéma pokud dává tušit jeho naplnění. *Typem* se nestává na základě své historické povahy, ale díky své *mimetické* vlastnosti, totiž díky tomu, že jak jeho vyjádření, tak jeho obsah odrážejí Boží pravdy.²³⁴ *Literární* tedy není přesně totéž co *historický* v moderním významu. U otců nenajdeme žádné zanícené pídění se po faktech. *Typologii* proto nesmíme chápat pouze v mezích historicko-teologického modelu. Právě Efrém, od něhož jsme vzali příklad s nekvašenými chleby, nám ukazuje, že typy se nezískávají pouze z Písma, ale též z přírody. Pro nás ve zvláštním a pojetí času odporujícím splynutí pádu a vykoupení jsou jeho *Hymny o ráji* příkladem toho, že každé dějiny mají svůj základ v dějinách, které s člověkem vytváří Bůh a které se mají stát dějinami každého člověka. Tyto Boží dějiny vtiskují význam všem ostatním dějinám, jež jsou typem dějin základních. Čas a osoba se zde slévají ve vzory jediného lidského příběhu. Ráj je pro Efréma skutečností prvotní i eschatologickou, což znamená transcendentní, zasazenou mimo čas a prostor, kam se vstupuje vzkříšením, které je předjíáno na zemi v církvi a v životech svatých.²³⁵ Tyto dějiny spásy nejsou jako naše dějiny. Téměř jako při promítání filmu, kdy jedno filmové políčko mizí v druhém, přechází jedno vyprávění do jiného a tak znemožňuje chápat tuto typologii historicky čistě na způsob přímky. Přítomnost, minulost, věčnost, to vše se dotýká, vzájemně se vysvětluje, vytváří celek a přitom ukazuje, že typologie není výsledkem historické události. Naopak, je to smysl pro jistý souhrn v celku, otisk jednoho příběhu nebo symbolu v jiném, který tak dostává svou *plnost*

a význam v jiné úrovni času, než je čas dějinně-chronologický. Ano, zde jde o čas, který se soustředí v plnosti Božího života, čas osmého dne, v němž se všechno stává současným.²³⁶ Všechno se opírá o povahu jazyka, jenž není pouze metaforou, analogií, nýbrž svátostným prostředkem pravdy, a biblická slova a události jsou tudíž jako *ikony* (εἰκών, ikona, obraz, je ve skutečnosti často synonymem pro τύπος) této pravdy a mají proto schopnost zpřítomnit jinou věc, zrcadlit ji, nechat se prostoupit světlem toho, co je věčné a co v nich přebývá.